

עלון שבועי
מזרחית שלח

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

הנושא: מדוע רבי עקיבא הציל את משה רבינו?

ומשה שמר בליבו את הדבר עד שהקים את המשכן והקהל את הקהל, ואמר להם בואו ותקחו ממני חשבון של משכן לקיים מה שכתוב (במדבר לב. כב) "והייתם נקיים מה' ומישראל". אמרו

רש"י על אתר מגלה לנו על פי חז"ל את תוכן ברכתו של משה איש האלוקים: "אמר להם: יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אלוהינו עלינו ומעשה ידינו וגו', והוא אחד מאחד עשר מזמורים שבתפלה למשה (תהלים צ' ז'). וצריך ביאור מהו הכפל: 'ויהי נועם וגו' ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו'?

וביאר הרה"ק המהר"ד מבעלז זי"ע, אחר שגמרו ישראל את מלאכת המשכן בפועל, התבוננו בענוותנותם ולא הוכשרה מלאכתם בעיניהם והחליטו בדעתם שלא נעשית בהכשר ויתרון כערך הקדשים, ומשכן ה' היה צריך לעשותו ביותר כוונות וייחודים ויתר קדושה עד אין שיעור, והיו להם געגועים גדולים לעשות שוב את מלאכת המשכן והפעם בקדושה יתירה ושלמות הכוונה, ביתר התלהבות וביחודא שלים, וע"י ההשתוקקות והגעגועים אלו, נחשב להם כאילו עשו מתחילה את המשכן כראוי וכנכון.

וכשראה זאת משה רבינו ע"ה, ברכם בשתי ברכות אלו: 'ומעשה ידינו כוננה עלינו' - על מלאכת המשכן שנעשתה בפועל ממש, 'ומעשה ידינו כוננהו' על הפעולה שנעשתה על ידי ההשתוקקות והגעגועים, שהיא היתה פעולה גדולה ומלאכה חדשה למשכן.

ועל פי זה הוא אף מבאר את הפסוק בפרשה: "וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת-פְּלִימָלְאָה וְהָיָה עִשׂוֹ אֵתָּה כְּאִשְׁרֵי צֶהָ ה' כִּן עִשׂוֹ וַיִּבְרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה." שבפסוק נאמר פעמיים: 'והנה עשו אותה' וגו' 'כן עשו', לרמז על שתי הפעולות למלאכת המשכן, ד'והנה עשו אותה' קאי על העשייה בפועל, ו'כן עשו'. עולה על העשייה השנית שנעשתה ע"י השברון לבב וההשתוקקות להשי"ת. עכתה"ק.

בזה נבוא ונתרץ את השאלה: מדוע נאמרת ברכה זו במוצאי שבתות ומה הקשר בינה לבין מוצאי שבת?

רבי שמחה בן שמואל מוויטרי, מחבר 'מחזור ויטרי', תלמידו של רש"י מבאר וזה לשונו: "...ולכך מאריכין בתפילה במוצאי שבת ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה ופסוקי נחמות לאחריהם, מפני שביום השבת יוצאין פושעי ישראל מגהינום ויש להם מנוחה בשבת. כדאמר בפר"ק עקיבא. עד שישאל מסיימין אף תפילת המעריב. לכך מאריכין בתפילה שלא יחזרו מהרה לגיהנום...ומה שאומרים ויהי נועם לפי שהוא מזמור של ברכה. וראוי לאומרו ביום ראשון של שבוע."

אולם לפי דבר המהר"ד מבעלז יש לבאר ולומר, כי כל יהודי בעת שיוצאת השבת הוא מרגיש כמו עם ישראל בעת שסיימו את המשכן, הוא מרגיש כי לא ניצל כראוי את היום הקדוש, והיה יכול להתעלות יותר ולהוסיף יותר בעבודת ה' של השבת. ממילא אותה השתוקקות וגעגועים גורמת לתיקון השבת, מה שלא זכה לפעול ולעשות בשבת, וזכה לעשות עתה על ידי אותם רגשי חרטה.

לכן מן הראוי לומר את הפסוק: "'ויהי נועם וגו' ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו", כי 'ומעשה ידינו כוננהו' על 'עלינו' - מתפרש על השבת עצמה, 'ומעשה ידינו כוננהו' על הפעולה שנעשתה על ידי ההשתוקקות והגעגועים לשבת קודש שחלפה ועברה.

כדי שנבין את מעלת חודש נניסן נקדים חידוש יפה של המלבי"ם בענין בקשת עם ישראל למלך בזמן שמואל הנביא.

כאשר נתאספו ישראל בדורו של שמואל הנביא ובקשו להם מלך ככתוב בתורה היה הדבר רע בעיניו עד מאוד. שמואל שמע את בקשתם והביא את דבריהם לפני ה'.

מתשובת הקב"ה עולה כי צדק שמואל בגישתו שנאמר: "ויאמר ה' אל שמואל שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אותך מאסו כי אתי מאסו ממלוק עליהם: ככל המעשים אשר עשו מיום העלותי אתם ממצרים ועד היום הזה ויעזבוני ויעבדו

אלוהים אחרים כן המה עושים גם לך: עתה שמע בקולם אך כי העד תעיד בהם והגדת להם משפט המלך אשר ימלוך עליהם."

הקב"ה מסכים עם שמואל הנביא וקובע באוזניו כי בקשתם זו אינה נובעת מרצונם במלך שינהיגם, והוא קובע באוזניו כי יותר משרצו מלך חפצו בני ישראל להסיר מעליהם את עולו של הקב"ה והוא שאמר "כי לא אותך מאסו כי אם אותי". אף על פי כן מורה לו הקב"ה לשמוע בקולם ולהעמיד להם מלך. שמואל מקיים את מצוות ה' ומלמד את בני ישראל את דיני המלכות. לאחר שהסכימו לכך הלכו ישראל לביתם ושמואל הנביא מושח את שאול למלך על ישראל, מזעיק את העם אל הגלגל ומציג את שאול בפניהם.

לא כולם קבלו עליהם את מלכותו של שאול אולם לאחר שניצח שאול את נחש מלך בני עמון שבו בני ישראל לגלגל, כדי לחדש את המלוכה על דעת העם כולו. במעמד זה שוב מוכיח שמואל הנביא את העם על שביקשו להם מלך והוא מציג בפניהם מופת להוכיח את דבריו וזה לשון הפסוקים שמואל א' פרק י"ב: "גם עתה התיצבו וראו את הדבר הגדול הזה אשר ה' עשה לעיניכם. הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קלות ומטר ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני יי' לשאול לכם מלך. ויקרא שמואל אל ה' ויתן ה' קלת ומטר ביום ההוא ויירא כל העם מאד את ה' ואת שמואל. ויאמרו כל העם אל שמואל התפלל בעד עבדיך אל ה' אלהיך ואל נמות כי יספנו על כל חטאתינו רעה לשאל לנו מלך. ויאמר שמואל אל העם אל תיראו אתם עשיתם את כל הרעה הזאת אך אל תסורו מאחרי ה' ועבדתם את ה' בכל לבבכם. ולא תסורו כי אחרי הנהו אשר לא יעילו ולא יצילו כי תהו המה."

ונשאלת השאלה: מדוע מיצר שמואל הנביא על בקשתם הלא מצווה בקשו לקיים? דבר שני למה בקשת בני ישראל להעמיד להם מלך מהווה מאיסה במלכות שמים? ומה רע בכך שביקשו להם מלך? דבר שלישי, אם אכן רעה בקשתם מדוע מצווה הקב"ה לשמואל הנביא להסכים לבקשתם ולמנות להם מלך?

מבאר את הדברים המלבי"ם: הנהגת ה' בעולמנו אפשר לה להתקיים בשני אופנים, האחת גלויה והשנייה נסתרת. בדרכם לארץ ישראל הנהיג הקב"ה את בניו בהנהגה גלויה. את הלחם שירד מן השמים מצאו בני ישראל בפתח ביתם ואם חטאו היה מתרחק מהם. מים שתו מבארה של מרים שנדדה עימהם בכל מסעותיהם. ענני כבוד הקיפום מכל רוח וגם את בגדיהם לא נדרשו להחליף כיון שלא בלו. אלא שהנהגה ניסית זו שני צדדים לה. היא אמנם מאפשרת למונהגים בה לחוות את הרגשת הבורא ללא מאמץ אלא ששובר בצידה. כאשר מונהג האדם בהנהגת הנס מדקדקת עימו ההשגחה "כחוט השערה" והיא נפרעת ממנו על חטאיו ללא שהות.

שונה ממנה הנהגת הטבע ה"נסתרת". הנהגה זו מסתירה את השגחת הבורא במוסרות הטבע ומאפשרת לאדם לסמא את עיניו דעתו ולכפור בה מתוך מחשבה כי חוקי הטבע מנהיגים את חייו. בעת שהנהגה זו שולטת בבריאה בקל יכול האדם לחשוב כי כוחו ועוצם ידו עשו לו את החיל הזה. בימים בהם מנהיג הבורא את עולמו בהנהגת הטבע, לא יזכו בני האומה ללחם מן השמים ואף בארה של מרים לא תלווה. הם יאלצו לזרוע ולקצור את שדותיהם ואת מימיהם ישאבו מבורות נשברים. גם הרגשת הבורא תעלם מהם ואם יחפצו בה יצטרכו לעבוד קשה בלימוד תורה וקיום מצוות. רק אז יציץ אליהם הדוד מן מחלונות הטבע ומחרכי החומר. אלא שהנהגה זו על אף ההסתרה שבה חסד יש בה. בעת הנהגת הטבע יאריך ה' אפו לעוברי רצונו ולא יפרע מהם על אתר כפי שנהגה ההשגחה ביוצאי מצרים וזאת משום שיש מקום לתלות את חטאיהם בעוביות החומר העכור.

נמצאנו למדים כי בכל אחת מהנהגות ההשגחה מעלה וחסרון. הנהגת הנס אמנם מאפשרת לאדם לדבוק בבוראו כאדם המורה באצבע אך גם חסרון יש בה, מסוכנת היא עד מאוד לפי

שנפרעת מעוברי רצונו על אתר. הנהגת הטבע לעומתה אמנם אינה מאפשרת לאדם את הדביקות ורעה היא למבקשי הרוח אך "שכרה" בצידה שהיא מניחה לאדם בחטאיו עד שתתמלא סאתו ואינה נפרעת ממנו על אתר ועל כן מבקשי החומר ימצאו בה שלוה מדומה.

משול הדבר לבן מלך הסמוך על שולחן אביו. אמנם מעלה גדולה יש בו על שקרוב הוא אל מנהיג האומה אך גם חסרון יש בכך. כל עוד הוא סמוך על שולחנו אין הוא רשאי לנהוג בנימוסי החברה כאחד האדם. לפי שאינו דומה בן מלך לתגר מן השוק שזה מונהג בנימוסי המלכות וזה אוכל ושותה כאחרון האדם.

בימי השופטים הונהגו בני ישראל בנהגת הנס והיו הנביאים מייסרים אותם במוסר ההשגחה הניסית. בתקופה זו חוו בני ישראל את קרבת ה' בחושיהם ועל כן נפרעה מהם ההשגחה הניסית על חטאיהם ללא שהות, שלעת כזאת בחינת מזידים יש להם אם יחטאו. הנהגה זו קשה הייתה עליהם לפי שביקשו להם את מנעמי החומר, את גפנם ותאנתם ועל כן בקשו לבטלה. זה היה המניע הנסתר לבקשת המלך אותה שטחו בפני שמואל הנביא. לא רצונם לקיים את מצות "שום תשים עליך מלך" היה מול עיניהם אלא "ככל הגויים". חפצו בני ישראל בהנהגת הטבע בה מנהיג הקב"ה את שאר בראיו ועל כן היה הדבר רע בעיני שמואל לפי שמעיד הוא על בעליו שמבקשי חומר הם.

בתשובה זו מבאר הקב"ה לשמואל הנביא כי בקשתם למלך אינה נובעת מפגם כלשהו שמצאו בהנהגתו אותם והוא מלמדו כי בקשתם נובעת מהתנגדות להנהגת הנבואה בכלל ולא מהנהגתו האישית. לפי שהנהגת הנבואה הינה ניסית וגלויה ובה מאסו וזה שאמר "לא אותך מאסו כי אם אותי".

אמנם מחוייבים בני ישראל להעמיד להם מלך אלא שהעמדה זו זמן קצוב יש לה. כל עוד שורה נבואה בישראל אין הם נדרשים להעמיד להם מלך, לפי שנשגבת הנהגת הנבואה מהנהגת המלכות ומתוך ששמואל הנביא ביניהם היה להם להמתין בבקשתם שאין השעה ראויה לכך. לא השכילו לראות כי העמדת מלך אינה מעלה לישראל אלא מגרעת השמורה לימים בהם תחטא האומה ותסתלק ההשגחה הניסית ממנה. רק אז יעמידו להם מלך בציווי התורה כדי שינהיגם בחשכת ההנהגה הנסתרית.

כאשר מבקש האדם מן הבורא בקשה שלא בעיתה אף אם מצווה היא עלול הדבר להיות בעוכריו. ואם נשאל מדוע אם כן הסכים הקב"ה לבקשתם?

אומר המלבי"ם: כאשר מונהג האדם בהנהגה ניסית והוא מואס בה, שוב אין הוא ראוי להיות מנוהג על ידה, כאשר באו בני ישראל אצל שמואל הנביא ובקשוהו להעמיד להם מלך, אף שרע היה הדבר בעיני ה' הסכים לבקשתם, כי אם אינם רוצים ניסים, לא יהיו! שוב אין הם ראויים להנהגת הנס.

שמואל הנביא ידע כי הסכמת הבורא לבקשתם יש בה כדי להטעותם ולהביאם לידי מחשבה כי טוב בקשו ועל כן כינס את בני האומה אל הגלגל והוכיחם במופת. הוא ביקש לגלות את אוזניהם כי שורש בקשתם אינו ברצונם לקיים את מצוות המלכת המלך אלא מאיסתם בהנהגה הניסית ועל כן עשה להם נס. בכך ביקש להוכיחם כי הקדימו את השעה ורעה בקשתם לפני ה' והוא שאמר הנביא "הלוא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך".

על פי דבריו יש לבאר, חודש ניסן הוא מלשון "ניסים" זמן של הנהגה ניסית, הרב רבי יצחק מבוהוש ז"ע ביאר באופן נפלא, מדוע נקרא חודש זה חודש 'ניסן', שאם נקרא כך על שם הנסים שארעו בו, יש לקרוא לו 'נס' או 'נסים' אך למה ניסן.

והסביר על פי אמרתו הידועה של רבי ישראל מרוז'ין ז"ע בביאור התפילה שאנו מתפללים ביום כיפור 'כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון'. ולכאורה, מהו 'סלחן' ו'מחלן', מדוע לא נאמר 'סולח' ו'מוחל', וביאר זאת על פי דברי הגמרא (בב"מ לג.) שהחייב לעזור לפרוק ולטעון מחמור הרובץ תחת משאו, הוא רק

בחמור רובץ, ולא חמור רבצן. ופירש רש"י: 'רובץ' - מקרה הוא לו שרובץ תחת משאו בפעם הזאת, ולא 'רבצן' - 'הרגיל בכך'. אבל הקדוש ברוך הוא אינו סולח ומוחל פעם אחת בלבד, אלא 'מחלן' ו'סלחן', רגיל בכך פעם אחר פעם, ובכל דור ודור.

ולכן חודש 'ניסן' נקרא כך בלשון הזה, ולא 'נס', כי הנסים לא התרחשו רק פעם אחת ותו לא, כי זה החודש שבו נגאלו ועתידיים להיגאל, והרבה ישועות נעשו ויעשו בו, לכן גם אינו נקרא 'נסים' אלא 'ניסן' חודש שהנסים ממשיכים להתרחש בו בכל עת ובכל שעה.

אולם על אף שחודש ניסן הוא חודש של ניסים, ומרגישים את יד ה' מנהיגה את העולם, אולם מאידך זה גם מחייב, שחס ושלום הנכשל בחטא בימים אלו הרי שהתביעה עליו היא גדולה יותר.

כתב בספר "אביר הרועים" שפעם אחת בימי חודש ניסן, נסע הרה"ק ר' מנחם מאמשינוב לחתונת אחד מנכדיו, ובדרך למקום השמחה עבר בעיר סוכטשוב ונכנס לבקר את ה"אבני נזר" ז"ע. ה"אבני נזר" שמח מאוד לקראת אורחו ואמר לו חייב אני לכבדכם ביותר משום חובת הכרת הטוב, משום שכשאבי בעל ה"אגודת אזור" היה רבי בעיר עלקיש נסע פעם לווארק ויצטרפתי אליו בנסיעתו, ונכנסנו לבקר את זקן הרה"ק ר' יצחק מווארק ז"ע והוא קירבנו ביותר באופן מיוחד ושוחח עמי על אף היותי ילד רך בשנים עדיין, ואמרתי לו "רבי ברך אותי".

אמר לי הרה"ק ר' יצחק ווארקער: איך אתה מדבר אלי בלשון 'נוכח' הרי אין זה דרך ארץ לדבר כך אל רב, שהיה לי לומר "שהרבי יברך אותי".

ענית לו שאין הדבר כחוצפה חלילה, שהרי גם לפני מלך מלכי המלכים אנו מדברים בלשון נוכח כשאומרים לו "אתה".

כששמע רבי יצחק את תשובתי פנה לאבי ואמר לו, מובטחני בילד זה שיגדל לגדול בישראל.

אמרתי לו שאיני מסתפק בברכה זו כיון ברכה קצרה מדאי, אלא רצוני שישים שתי ידיו על ראשי ויברכני בברכה ארוכה, וכך עשה ששם ידיו על ראשי וברכני בהרבה ברכות.

וסיים ה"אבני נזר" ואמר האמת היא שלא כל הברכות שברכני אז נתקיימו במלואם, אך בכל זאת מחויב אני בהכרת הטוב משום חלק הברכות שהתקיימו בי.

הרבי מאמשינוב שהיה בדרכו לחתונת אחד מנכדיו בשמעו עובדא זו אמר לה"אבני נזר" אם כבודו של זקני יקר בעיניך כל כך אם כן אבקש ממך שתעשה עמדי חסד ותבוא עתה להשתתף עמנו בשמחת חתונתו של נכדי.

אמר לו ה"אבני נזר" בחודש ניסן ותשרי איני זו מתוך ביתי משום שרגע אחד בחדשים אלו הוא כיום שלם בשאר ימות השנה.

ואכן בספרו שו"ת "אבני נזר" (חלק ב' הלכו' פסח סימן שלו) כותב הוא לרב אחד על ימי חודש ניסן בזה הלשון, "כי ימים אלו יקרי הערך הם, ושעה ליום יחשב", והנה לרבי מאמשינוב אמר כי רגע אחד ליום יחשב, ואולי היה סובר שלאנשים צדיקים כהאמשינאווער הרי שרגע אחד בימים אלו נחשב ליום, ולשאר אנשים פשוטים אמר ששעה של חודש ניסן נחשב ליום.

עוד כותב בספר "אביר הרועים" בשם האבני נזר שאמר: שבחודש ניסן מחמת גודל הקדושה והבהירות, כמעט שאינו צריך ליתן שינה לעיניו כלל.

קו אור הגאולה

חייגו 0796065479 שלוחה 2